

Velîd b. Muğîre ve Fikrî Mücadelesi

Walid b. Mughîra and His Intellectual Struggle

Yakup Ercan

Dr. Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı
PhD Student, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, SSI, Department of Islamic History and Arts
Kahramanmaraş / Turkey
yakup.ercan.44@hotmail.com
orcid.org/0009-0004-5360-1739

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article
Geliş Tarihi: 22 Ekim 2023 / **Date Received:** 22 October 2023
Kabul Tarihi: 3 Haziran 2024 / **Date Accepted:** 3 June 2024
Yayın Tarihi: 30 Haziran 2024 / **Date Published:** 30 June 2024
Yayın Sezonu: Haziran 2024 / **Pub Date Season:** June 2024

Atıf: Ercan, Yakup. "Velîd b. Muğîre ve Fikrî Mücadelesi". *Akademik Siyer Dergisi* 10 (Haziran 2024), 33-47.

Citation: Ercan, Yakup. "Walid b. Mughîra and His Intellectual Struggle". *Journal of Academic Sirah* 10 (June 2024), 33-47.

<https://doi.org/10.47169/samer.1379565>

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

web: <http://dergipark.gov.tr/samer> **e-mail:** akademiksiyerdergisi@ksu.edu.tr

Yayıncı: KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Published by: KSU Sirah Researches Application and Research Center

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların Kaynakça'da belirtildiği beyan olunur (Yakup Ercan).

Ethical Statement: It is declared that during the preparation process of this study, scientific and ethical principles were followed and all the studies benefited from are stated in the bibliography (Yakup Ercan).

Bu makale Creative Commons Atıntı-Gayriticari Türetilemez 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-Nc 4.0).

Öz

Hz. Peygamber'in İslâm'ı tebliğ sürecinde karşılaştığı muhalefet, önemli ölçüde zengin ve güçlü muhataplarından geliyordu. Bu kişilerden biri de Velîd b. Muğîre'dir. Soylu bir aileden gelen Velid sadece zenginlik ve cömertliği ile değil; Kâbe'ye olan hürmeti; faiz, kötü kazanç gibi gelirlerin Kâbe'nin tamirinde kullanılmaması gerektiğini dönemin insanlarına ifade etmiş olmasıyla da diğer Müşriklerden ayrılan biridir. Bunun yanında İslâm'dan önce ilk defa Kâbe'ye yalın ayak girilmesi âdetini başlatan kişi olduğu rivayet edilmektedir. Velîd, akı, liderliği, entelektüelliği ile farklılaşan kişiliğini, İslâm ve Hz. Peygamber ile mücadelesine de yansıtmış ve Mekkelilerin çoğunun aksine fikir ve düşünce temelli bir mücadele yürütmüştür. Bu yönleriyle o, Kur'ân ayetlerine de konu olacak kadar öne çıkan bir Mekkelidir. Bu tür yönleri olan bir ismin, İslâm'a ya da Hz. Muhammed'e muhalefetinin nedenlerinin tespit edilmeye çalışılması siyer araştırmaları açısından önem taşır. Velîd'in kişisel özelliklerinin, şahsiyetinin şekillenmesine etkiye bulunan tüm faktörlerin ortaya konulması da bu çerçevede gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Velîd b. Muğîre, Mekke, Kureyş, Cahiliyye.

Abstract

The opposition that the Prophet faced in the process of preaching Islam came largely from his rich and powerful interlocutors. One of these people was Walid b. Mughîra. Al-Walîd, who came from a noble family, was distinguished from the other polytheists not only by his wealth and generosity, but also by his reverence for the Ka'bah and the fact that he expressed to the people of his time that income such as interest and ill-gotten gains should not be used to repair the Ka'bah. It is also rumored that he was the first person to initiate the custom of entering the Ka'bah barefoot before Islam. Al-Walîd reflected his intellect, leadership and intellectualism in his struggle against Islam and the Prophet, and unlike most of the Meccans, he waged a struggle based on ideas and thoughts. With these aspects, he was a prominent Meccan who was also the subject of Qur'anic verses. Attempting to determine the reasons for the opposition of a name with such aspects to Islam or the Prophet Muhammad is important in terms of siyar research. In this context, it is also necessary to reveal al-Walîd's personal characteristics and all the factors that influenced the shaping of his personality.

Keywords: Sirah, Walid b. Mughîra, Mecca, Quraysh, Jahiliyyah.

GİRİŞ

Hz. Peygamber Mekke'de İslâm'ı tebliğ etmeye başladığında genel olarak muhataplarından büyük tepkiler almış ve onun daveti birçok kişi tarafından reddedilmişti. Bu kişilerin; atalarının dinine sahip çıkma, var olan düzenin bozulmasından korkma, kabile asabiyeti, ticaret hayatının sekteye uğramasından çekinme gibi birçok sebepten dolayı Hz. Peygamber'e karşı çıktığını söylememiz mümkündür. Ancak bunların dışında, şahsi nedenlerin de süreçte etkili olduğunu görmekteyiz. Peygamberlik gibi bir görevin, ancak şehrin önde gelen güçlü insanlarına ait olabileceğini düşünmek de bunlardan biridir. Nitekim Velid b. Muğire¹ peygamberliğin şehrin büyüğü olarak ancak kendisine yakışabileceğini düşünmüş ve bunu ifade etmiştir.² Velid'in söz konusu düşüncesi Kur'ân'da da şu ifadelerle yer almıştır: “Bu Kur'ân, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi? dediler.”³

Mekke'nin liderlerinden biri sayılabilecek bir pozisyonda bulunan Velid b. Muğire⁴, yaşadığı topluma faydalı işlerle tanınmıştır. Kendisi kamu düzeni ile ilgili süreçlerde üzerine düşeni yapmış, insanlara yardım edip ikramlarda bulunmuş, büyük ateşler yakarak halka yemek yedirmiş bir isimdir. Kâbe'nin yıkılıp tamir edilmesi gündeme geldiğinde herkes bu işi yapmaktan çekinirken kazmayı eline alarak yıkıma öncülük etmiştir, Keza Kâbe'nin inşaatı için gerekli olan malzemenin temin edilmesi için girişimlerde bulunarak bu sürece liderlik etmiştir.⁵ Kâbe'nin örtüsünü ancak tüm Kureyş birleşerek değiştirenken o, bazı yıllarda bu örtüyü tek başına yenilemiş, Kâbe'ye büyük hürmet göstererek yalın ayak giriş âdetini başlatmıştır.⁶

Bu çalışmamızda Velid b. Muğire'nin kişisel özellikleri ve sosyal konumuna odaklanacak ve müşrik muhalefetin önde gelen isimlerinden olmasına sebep olacak etkenler üzerinde duracağız. Bu noktada bir insanın kişiliği ve düşünce dünyasının başkasına kapalı oluşunun, ancak söz ve fiillerine yansdığı ölçüde tespit edilebileceğinin tarih yazıcılığı açısından daima akılda tutulması gerekliliğinin bilincinde olduğumuzu ve bu nedenle kesin hükümlerden kaçınacağımızı belirtmek isteriz.

1. KABİLESİ, AİLESİ VE SOSYAL KONUMU

¹ Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitabu't-Tabakâtü'l-kübra* (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001), 1/206.

² Ebû Muhammed Abdulmelik b. Eyyûb el-Himyârî İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Seka vd. (Kahire: Şirketün mektebeh ve Matbaatu Mustafa el-bâbî el-Halebî ve evlâdihî, 1955), 1/361; Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheyli, *er-Ravdu'l-ünuffi şerhi's-Sîretü'n-Nebeviyye* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1412), 7/3/292; Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer (ö. 774/1373) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Ali Şiri (Beyrut, 1988), 4/220.

³ Zuhrûf 43/31.

⁴ W. Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev. Süleyman Kalkan (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016), 19.

⁵ Muhammed İshâk b. Yesâr İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkar (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978), 105; Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Tarihu't-Taberi Tarihu'r-rusul ve'l-mülûk*, thk. Ebu'l-Fadl İbrahim Muhammed (Kahire: Daru'l-Maarif bi Mısır, ts.), 2/287.

⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Maârif*, thk. Servet Ukkâşe (Kahire: Mısır Genel Kitap Heyeti, 1992), 551.

Tam künyesi Ebû Abdişems el-Velîd b. el-Muğîre b. Abdillâh el-Mahzûmî⁷ olan ve 530 yılında Mekke’de dünyaya gelen⁸ Velîd b. Muğîre, Kureys’in Benî Mahzûm⁹ koluna mensuptur.

1.1. Benî Mahzûm Kabilesi

Kureys kabilesinin on kolundan biri olan Benî Mahzûm, siyasî ve ekonomik olarak öne çıkmaktaydı. Hatta kabilenin ismi bazen tüm Kureys’i temsil edecek şekilde kullanıldığından Kureys’in müterâdifi olarak kabul edilmiştir.¹⁰ Mahzûmoğulları Kureys içindeki yeri ve önemini Velîd’in babası Muğîre döneminde daha çok artırmıştı. Benî Mahzûm’un liderliğini üstlenen Muğîre, zenginliği, cömertliği ve itibarlı kişiliği ile bilinen bir isimdir.¹¹

Büyük kabileler kendi arasında güçlü kolların zamanla ortaya çıkmasıyla bölünmeler yaşamakta ve bu kollar ilerleyen süreçte bir kabile gibi düşünülebilmektedir. Esasında Kureys tek kabile halindeyken zamanla bölünmüş ve yeni kollara ayrılmıştır. Söz konusu yeni kollar, kendi aralarında rekabet halinde olurken asabiyet gereği dışarıya karşı birleşmişlerdir. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla zaman zaman Benî Mahzûm kabilesi Benî Muğîre şeklinde anılmış olsa da, çok güçlü bir kol olmasında rağmen Benî Muğîre kolu Mahzûm kabilesinden ayrılacak kadar olgunlaşmamıştır.¹² Bu nedenle tarihsel süreçte Benî Muğîre, Kureys’in müstakil bir kolu olarak sınırlanmamış, Benî Mahzûm şemsiyesi altında mevcudiyetini sürdürmüştür.

1.2. Ailesi

Velîd’in babası Muğîre; annesi ise Sahrâ’dır. Annesine nispeten Velîd, İbnü’s-Sahrâ şeklinde de künyelendirilmiştir. Kaynaklarda Velîd’in kaç kardeşi olduğu konusunda kesin bir bilgiye rastlayamadık. Hz. Peygamber’e muhalefetiyle şöhret bulan Ebû Cehil, Velîd b. Muğîre’nin kardeşi Hişâm’ın oğludur. Velîd bu yeğenine Hz. Peygamber’e ve İslâm’a karşı eylemlerinde yol göstermiş, onu cesaretlendirmiştir.¹³

Velîd’in birçok oğlu olduğu nakledilmektedir. Güce dayalı karizmanın şartlarından birinin maddi zenginlik, diğerinin çok sayıda erkek çocuğa sahip olmak şeklinde belirlendiği bir toplum yapısında Velîd b. Muğîre’nin her iki şartı da sağlaması, onun sosyal konumunu güçlendirmiştir.¹⁴

⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-nebeviyye*, 1/641; Ebu’l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir Belâzurî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, thk. Suheyl Zekkar - Riyad Ziriklî (Beyrut: Dârü’l-Fikr, ts.).

⁸ Mustafa Fayda, “Velîd b. Muğîre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, ts.), 43/33-34.

⁹ Detaylı bilgi için bk. Mücahit Yüksel, “Kureys’in Batınlarından Benî Mahzûm ve Tarihî Süreçteki Konumu”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 13 (2022), 35-60; Rıdvan Gür, “Mahzûmoğullarının Mekke İçerisindeki Konumu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (Haziran 2015), 95-107.

¹⁰ Mehmet Ali Kapar, “Mahzûm (Benî Mahzûm)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/403-404.

¹¹ Fayda, “Velîd b. Muğîre”, 43/33-34; Mehmet Şimşek, “İslamî Tebliğ Sürecinde Mahzûmoğulları -Kabilevî ve Bireysel Duruş Açısından Bir Değerlendirme-”, *Akademik Siyer Dergisi* 6 (Haziran 2022), 96.

¹² Fayda, “Velîd b. Muğîre”, 43/33-34.

¹³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 4/152-154; Fayda, “Velîd b. Muğîre”, 43/33-34.

¹⁴ Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed İbnu’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe fî ma’rifeti sahâbe*, thk. Ali Muhammed el-Muavvız - Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1415), 5/377-423.

İtibarlı ve soylu bir aileye mensup olan Velid'in, Hişâm b. Velid,¹⁵ Allah'ın kılıcı unvanına sahip meşhur Hâlid b. Velid,¹⁶ Umâre b. Velid,¹⁷ Ebû Kays b. Velid¹⁸ ve Velid b. Velid¹⁹ isimli erkek çocuklarının yanı sıra Âtike bint Velid²⁰ ve Fâtıma bint Velid²¹ isminde iki kızı kaynaklarda geçmektedir.

Araştırmamızda Âtike bint Velid'e dair ismi dışında herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Diğer kız kardeşinin ismi Uhud Savaşı'nda ve Mekke'nin fethedildiği dönemlerde geçmesine rağmen Âtike hakkında bilgi olmaması İslâm'ın zuhurundan önce vefat ettiğini düşündürmektedir. Fâtıma bint Velid'in ise Hâris b. Hişâm ile evlendiğini ve Uhud Savaşı'na kocası ile birlikte Müşriklerin safında katıldığını görmekteyiz. Kendisi fetih günü Müslüman olmuştur ve Hz. Peygamber'e biat etmiştir.²²

Tarih boyunca Velid'in Benî Mahzûm içerisinde en çok öne çıkan oğlu ise hiç kuşkusuz İslâm tarihine damga vuran, Hz. Ebû Bekir döneminde Irak ve Suriye fetihlerinin meşhur komutanlarından Hâlid b. Velid'tir.²³ Benî Mahzûm içerisinde tarih boyunca en öne çıkan isimdir. Hâlid'in annesi Lübâbe es-Suğrâ'dır. Lübâbe, Hz. Peygamber'in eşi Meymune bint Hârise'nin kız kardeşidir. Dolayısıyla Hz. Peygamber, Velid b. Muğire'nin ölümünden sonra gerçekleşen bu evliliği ile onun bacanağı olup aynı zamanda Hâlid'in eniştesi sayılmaktadır.²⁴

Velid'in bir diğer oğlu Umâre b. Velid kaynaklarda yakışıklılığına vurgu yapılan bir isimdir. Bu bağlamda Umâre, Kureyş tarafından Ebû Talib'e, Hz. Muhammed ile değiştirilmesi için teklif edilmiştir. Ebû Talib onların yeğenini öldürmek için alacaklarını; Umâre'yi ise kendisine beslemesi için vereceklerini ve yapılanın çirkin bir teklif olduğunu ifade ederek reddetmiştir.²⁵ Bazı rivâyetlerde Umâre'nin Amr b. el-Âs ile birlikte Habeşistan'a elçi olarak gittiği bilgisi de vardır.²⁶ Umâre'nin Medine döneminde ve fetih gününde isminin geçmemesi, onun genç yaşta vefat ettiği şeklindeki kanaatimizi güçlendirmektedir.

Velid b. Velid ise Bedir Savaşı'na müşrik olarak katılmıştır. Müslümanlarca esir alınmışsa da gördüğü iyi muameleden etkilenerek İslâm'ı kabul etmiştir. Din değişikliğini açığa vurması ailesinin

¹⁵ Hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Sadece kaynaklarda kendisinin müellefe-i kulûb'tan olduğu ifade etmiştir. Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber el-Kurtubî İbn Abdilber, *el-İstîâb fi ma'rifeti ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beirut: Dâru'l-Ceyl, 1992), 4/1541; İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/379.

¹⁶ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/419.

¹⁷ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/422.

¹⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/159-160.

¹⁹ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 7/226.

²⁰ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/377.

²¹ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/379.

²² İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakâtü'l-kübra*, 8/261; Belâzurî, *Ensâbü'l-eşraf*, 1/313; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer Abdusselam Tedmuri (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-Arabiyye, 1997), 2/40.

²³ Hâlid b. Velid hakkında detaylı bilgi için bk. Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2020).

²⁴ İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, 267; Belâzurî, *Ensâbü'l-eşraf*, 10/204.

²⁵ İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 152; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/266; İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakât*, 1/202; Süheylî, *Ravdu'l-ünuf*, 7/3/46; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/122.

²⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 188.

fidye ödemesinden sonradır. Nitekim o bunu, insanların “Fidye ödememek için Müslüman oldu” ithamlarını engellemek amacıyla yaptığını açıklamıştır.²⁷

Velîd’in bir diğer oğlu Ebû Kays b. Velîd ise Mekke’de Müslüman olmuş, Medine’ye hicret etmediği için Müşrikler tarafından zorlanarak Bedir Savaşı’na götürülmüş ve orada öldürülmüştür.²⁸ Ebû Kays’ın bu şekilde götürülse de Müşriklerin safında öldürülmesi ilginç bir durumdur. Muhtemelen kendisi bir şekilde ikna edilmiş ve dinden dönmüştür. Aksi takdirde mukavemet göstermemesi ya da öldürülmeden önce bir şekilde Müslümanların tarafına geçmenin bir yolunu bulabilmesinin mümkün olduğunu düşünmekteyiz.

1.3. Sosyal Konumu

Velîd b. Muğîre’nin Kureyş içindeki itibarı, özellikle Hz. Peygamber’in dedesi Abdülmuttalib’in vefatından sonra oldukça artmıştır. Kâbe’nin yıkılıp tamir edilmesi için ilk kazmayı vurarak yıkıma başlayıp Kureyşlilere öncülük etmesi,²⁹ itibarını artıran vesilelerden biridir.

Velîd de babası Muğîre gibi insanlara yardım eden cömert bir kişidir. Zenginliğini toplum yararına kullanmaktan çekinmemiştir. Akıllı, zeki, saygın bir kişiliğe sahip olan Velîd, aynı zamanda şiir konusundaki yeteneği ile de öne çıkmıştır.³⁰ Ayrıca onun demircilik mesleğini bildiği, ticaret ile yakından ilgilendiği, Mekke ile Tâif arasında sulak bahçelere sahip olduğu ve bu bahçelerden yıl boyunca ürün hasat ettiği söylenmektedir. Künyesi Ebû Abdüşems, Adl’dır. Adl denilmesinin nedeni bütün bir Kureyş’e bedel olmasıdır. Nitekim Kureyş’in hepsi birleşerek Kâbe’nin örtüsünü yenilerken, Velîd tek başına Kâbe’nin örtüsünü yenilemesi, bu vasfı almasında etkili olmuştur.³¹

İslâm’ın zuhurundan sonra ortaya çıkan bazı hâdiseler de onun saygınlığı hakkında fikir vermektedir: Hz. Peygamber’den bir kısım ayetler dinleyen Velîd çok etkilenmişti. Okunan ayetlerle ilgili övücü sözler ifade ederek evine çekilmişti. Bu da Mekke’de “Velîd dininden döndü” gibi söylentilerin çıkmasına neden oldu. Bunun üzerine Kureyşlilerin “Allah’a yemin ederiz ki eğer o dininden dönerse (Müslüman olursa) Kureyş’in tamamı dininden döner” dedikleri nakledilmiştir. Onların bu ifadeleri Velîd’in yaşadığı topluma olan etkisini, konumunu gösteren önemli bir örnektir.³²

²⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer Vâkıdî, *Kitâbu’l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru’l-İlmiyye, 1409), 1/140; İbn Sa’d, *Kitabu’t-Tabakât*, 1/4/131-133.

²⁸ Kur’ân’da bu gibi kimseler için şu ayet nazil olmuştur; “Kendilerine yazık edenlerin canlarını aldıkları zaman onlara ‘Ne yaptınız bakalım’ deyince ‘Biz yeryüzünde zavallı kimselerdik’ diyecekler, Meleklerde ‘Allah’ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya’ cevap vereceklerdir” (Nisa 97). Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmud (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâs, 1453), 1/401; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 5/159-160.

²⁹ İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 105; İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-nebeviyye*, 1/194; Ebû’l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke ve mâ Cae filhâ mine’l-Âsâr*, thk. Rüşdî es-Sâlih Melhas (Beyrut: Daru’l-Endülis, ts.), 1/162; Süheylî, *Ravdu’l-ünuf*, 7/2/261; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 3/484.

³⁰ Fayda, “Velîd b. Muğîre”, 43/33-34.

³¹ Belâzurî, *Ensâbü’l-eşrâf*, 1/133.

³² Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 4/491-493; Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî Abdurrezzâk, *Tefsîru Abdurrezzâk*, thk. Mahmud Muhammed Abduh (Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1998), 3/362; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Tefsîru’t-Taberî câmi’u’l-beyân an tevîli’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 2000), 24/24.

Uydurma haberlerde de Velid'in sahip olduğu nüfuz ve itibarın iz ve yansımalarını görmek mümkündür. Nitekim Garânik³³ Hâdisesi olarak bilinen mevzû haber metninde de adı geçmektedir. Buna göre Velid b. Muğire de yaşlılığından dolayı secde edemeyince yerden bir avuç toprak alarak yüzüne sürmüştü. Öyle ki bu olay Habeşistan'daki Müslümanlara Kureyşlilerin iman ettiği şeklinde ulaşmıştır. Muhacirlerin bunun üzerine, "Velid b. Muğire de Müslüman olduysa Kureyş'ten kim kaldı ki!" demişlerdi. Bu da Velid'in nüfuzunun büyüklüğünün bu tür mevzû haberler üretilirken de dikkate alındığını göstermektedir.³⁴

Buna benzer bir durum Velid'in ölümüne dair üretilen rivâyetlerde de karşımıza çıkmaktadır. Bir mevzû habere göre Velid b. Muğire Kâbe'nin yanından geçerken Cebrail meleği daha önce ayak topuğuyla basmış olduğu bir oktan dolayı kapanan yarayı işaret edince yara tekrar azmış, su toplamış ve şişmesi sonucunda hayatını kaybetmiştir.³⁵ Müşriklerin sıra dışı ölümleri ile ilgili bu tür haberler, onların ölüm şekillerinin Allah'ın kendilerini cezalandırmasının sonucu olduğunu şeklindeki düşüncenin izlerini yansıtmaktadır.³⁶

2. KİŞİLİĞİ

Velid b. Muğire'nin İslâm'a ve Hz. Peygamber'e karşı takındığı tavrın temelinde onun kişiliğinin etkilerini görmek mümkündür. Nitekim o, her ortamda öne çıkmaya çalışmış biridir. Ona göre şehrin büyüğü olan biri, herkesten üstündür. Peygamberliğin de ancak kendisi gibi ulu bir kişiye yakışabileceğini iddia etmiştir. Sosyal konumu, kabilesinin liderini üstlenmesi, büyük servetler yanında erkek çocuklara sahip olması bu düşüncesini pekiştirmiştir.³⁷

Velid b. Muğire'nin kibirli, kusur arayan, zenginliği ve oğulları ile övünen, kendini muhtaç görmeyen, ayetlerdeki îcâzı farkedip insan sözü olamayacağını bildiği halde bunları kabul ve itiraf etmeye direndiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kendi inancında samimi ve kutsallarına hürmet eden bir isimdir. İbn Kuteybe'de geçtiğine göre İslâm öncesi ayakkabılarını çıkarıp Kâbe'ye çıplak ayakla giren ilk kişi Velid b. Muğire olmuştur.³⁸ Kâbe'nin tamir edilip yıkılmasında Kureyşliler tereddüt gösterirken o ilk kazmayı vurup "Allah'ım mani olma, Allah'ım biz kuşkusuz ancak hayır istiyoruz" duası, Kâbe'nin tamiri amacıyla toplanacak paralar için "Ey Kureyşliler onun (Kâbe) binasına kazancınızın ancak temiz olanından kullanın, fahişenin geliriyle, faizle ve insanlardan birinin zulmüyle kazanılmış olanından katmayın"³⁹ şeklindeki ifadeleri Velid b. Muğire'nin dinî hassasiyetini göstermesi bakımından önemlidir.

³⁴ İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakât*, 1/206.

³⁵ Taberî, *Tefsîru't-Taberî*, 17/154; Süheylî, *Ravdu'l-Ünuf*, 4/7-9; Abdurrezzâk, *Tefsîru Abdurrezzâk*, 3/2/262.

³⁶ Adem Apak - Adnan Demircan, *Hiz. Peygamber Döneminde Müşriklerle İlişkiler* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2021), 99.

³⁷ Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 1/588; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/361; Taberî, *Tefsîru't-Taberî*, 21/592; Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'an*, 10/3282; Süheylî, *Ravdu'l-ünuf*, 7/3/292; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/220.

³⁸ İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, 551.

³⁹ İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 105; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/194; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 3/2/287-288; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/483.

Velid b. Muğîre'nin ölüm döşegindeyken çocuklarına iletmiş vasiyeti de bize kişiliği hakkında ipuçları vermektedir. İbn Kesîr'de geçen, oğullarına üç vasiyetini şahsiyetin anlaşılmasına katkı sağlaması için aynen naklediyoruz:

“Oğullarım! Size üç vasiyette bulunuyorum: Benim kanım, Huzâaluların boyundadır. Kanım boşa gitmesin. Allah'a yemin olsun ki benim ölümünden onlar sorumlu değildir. Ancak bugünden sonra kanımı aramadığınızdan dolayı size küfredilmesinden endişe ediyorum. Benim Sakiflilerden faiz alacağım var, onlara bırakmayın alın kendilerinden. Ebû Üzeyhir ed-Devsî de benim mehir alacağım var. Bunu da kesinlikle alın”⁴⁰

Vasiyetinden de anlaşıldığı gibi itibar kaygısı onun zihninde yer etmiştir. Özellikle bastığı okun sahibi olan Huzâalı kişinin kasıtlı olarak yapmadığını bilmesine rağmen kendisinden sonra, “Velid'in çocukları babalarının intikamını alamadı” denilmesinden endişelenmiştir. Gerdege girmediği kız için verdiği mehrin babasına kalmaması,⁴¹ faizini almak istemesi “Velid'in parasını kimse çalamaz” düşüncesinin bir sonucudur. Ölümünden sonra dahi itibar ve şerefini düşünen bir profil çizmesi onun şahsına münhasır değildir. Bunun, dönemin Arapları için genel geçer bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

3. İSLÂM'A TEPKİSİ

Her ne kadar inen ayetler karşısında hayranlığını gizlemeyip övücü ifadeler kullanmışsa da genel anlamda Velid b. Muğîre, İslâm'a karşı olumsuz bir tutum içinde olmuştur. Hz. Peygamber'le mücadelede aktif rol oynamış, bu konuda Kureyşliler ile fikir alışverişinde bulunmuş ve kanaatlerini hayata geçirmiştir.⁴²

Velid b. Muğîre'nin Hz. Peygamber'den yaklaşık kırk yaş büyük ve nübüvvetin ilk yıllarında yaşının yaklaşık seksen olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. İlerlemiş yaşına rağmen toplumsal olaylarla yakından ilgilenmiş, gerekli gördüğü yerde müdahale etmiştir. Velid, hac mevsimi yaklaşınca dışarıdan gelen insanların Hz. Peygamber'den etkilenmesinden endişe duymuştur. Bu meseleyi görüşmek üzere toplanan Kureyş liderlerine başkanlık yapmış, kendilerine Hz. Peygamber'in getirdiği ayetlerin şiir, kâhin sözleri gibi olmadığını, onun sözlerinin çok tatlı olduğunu, biriyle konuştuğunda aklını başından aldığını ve insanların ondan etkileneceklerini dile getirerek kaygılarını paylaşmıştır. Hz. Peygamber'in babayı oğuldan ayıran bir sihir yaptığı, kesinlikle ona yaklaşılmasında gerektiği, aksi takdirde Muhammed'in, sözleri ile sihrini gerçekleştireceği minvalinde ortak bir karar alarak hac için gelen insanlara duyurmuşlardır.⁴³ Velid'in bu anlamdaki endişe ve çabasını rivayetlerde geçen şu sözleri ortaya koymaktadır:

“Ey Kureyşliler Muhammed'in ünü çevremizdeki şehirlere yayılmış bulunuyor. Ben insanların onunla karşılaşmadan geri dönmeyeceklerini zannediyorum. O ise sözü tatlı bir kişidir. Bir insanla konuştu mu aklını başından alır. Bu sebeple kimilerinin onu doğrulamayacaklarından emin değilim. O yüzden içinizden akıllı kimilerini Mekke'ye

⁴⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/262.

⁴¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/262.

⁴² İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 150-151.

⁴³ İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 150-151; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/270-271; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 1/669; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/152-153.

gelen yolların girişlerine gönderin bir iki gecelik mesafedeki uzaklıkta otursunlar ve Muhammed'e dair sual soranlara bir kısmınız, 'O bir sihirbazdır. İki kişiyi ayırıp birbirine düşürür', bir kısmınız, 'O bir kâhindir yarın ne olacağından haber verir', diğer bir kısmınız da, 'Onunla görüşmemeniz, görüşmenizden daha hayırlıdır' desinler."⁴⁴

Kuşkusuz Velid b. Muğire'nin en önemli zaafı, itibarını sürdürmeye önem veren kibirli bir kişiliğe sahip oluşudur. Cahiliyye Araplarında cömert ve misafirperver olmak övülen hasletlerdendir.⁴⁵ Onun insanlara yemek ikram etmesi, kendi itibar ve şerefini yükseltmek, insanların yanında kıymetli biri olmayı hedeflemek gibi bir amaca mebni davranışlar gibi görünmektedir. Nitekim İbn Kesir'in verdiği bir bilgi de bunu desteklemektedir. Buna göre Velid⁴⁶ bazı ayetleri dinledikten sora onlardan etkilenmişti. Bunun üzerine aynı kabileden olan Ebû Cehil endişelenip hemen amcasının yanına giderek, "Amcam senin kavmin senin için biraz mal toplamak istiyor" deyince Velid, "Niçin?" diye sordu. Ebû Cehil "Sen Muhammed'e gitmişsin ve ona meyletmış bulunuyorsun. Sana mal verecekler ki bundan vazgeçesin" cevabını verdi. Velid ise, "Kureyşliler çok iyi bilir ki, ben hepsinden daha zengimim" diyerek öfkelenmiştir. Bu ifadelerle muhatabının zayıf noktasını çok iyi yakalayan Ebû Cehil, Velid b. Muğire'nin itibarı ve gururunu inciterek onu Hz. Muhammed'e karşı öfkelenmede başarılı olmuştur.⁴⁷

Dönemin şiirini çok iyi bilen Velid b. Muğire, ilk etapta Kur'an ayetlerinden etkilendiğini şu ifadelerle de göstermiştir. "Ben onun hakkında ne söyleyeyim Allah'a yemin ederim ki içinizde şiirleri benden daha iyi bilen, nazm ve nesirleri benden daha iyi bileniniz yoktur. Allah'a yemin olsun ki onun sözlerinde bir tatlılık var. Üstünde bir güzellik var. Yukarısı meyveli aşağısı sağanak şeklinde yağan yağmurlar gibi gür ve iri tanelidir. Hiç şüphe yok ki, o sonunda üstün çıkacak ve hiçbir şey onu alt edemeyecektir. Fakat o altındakileri ezecektir" şeklindeki sözlerle adeta işin sonucunu öngörmüştür. Bu ifadelerinden dolayı kendisine, "Kavmin senden razı olmayacaktır" denilince biraz düşünmüş ve muhtemelen itibar endişesi yaşayarak halkını tatmin etmek için devamında, "Bu, sihirbazlardan öğrenilip anlatılan bir sihirden başka bir şey değildir" ifadesini sarf etmiştir.⁴⁸ Bu tutumu Kur'an'da "(diliyle) biraz verip ekda edeni (sımsıkı tutanı)" şeklinde yer almıştır.⁴⁹

Velid b. Muğire, Hz. Peygamber'i çağrısından vazgeçirmek için psikolojik olarak da baskı yapmış, onu ikna etmek için uğraşmıştır. Bir defasında Kureyş'ten kırk kadar adamla Hz. Peygamber'in etrafını sararak sabaha kadar, "Ey Muhammed Lat ve Uzza'ya ibadet et, atalarının dinini terk etme, eğer fakir isen sana mal toplayalım, eğer Arapların seni kınamalarından korkuyorsan 'Bana bunu Allah emretti dersin' " diyerek Resulullah'ı iknaya çalışmıştır⁵⁰ Nitekim bu

⁴⁴ İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 150-151; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/270-271; Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 2/438.

⁴⁵ Adem Apak, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu (Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayat)* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 145.

⁴⁶ Bazı rivayetlerde burada sözü edilen kişinin Utbe b. Rebîa olduğuna dair bilgiler de mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bk: Cahid Kara, "Klasik Kaynaklarda İslâm Muhallifleri Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi: Ebû Cehil (ebû'l-Hakem Amr B. Hişâm) Örneği", *İSTEM* 21 (01 Aralık 2013), 125-147.

⁴⁷ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/152-153.

⁴⁸ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/152-153.

⁴⁹ 53/Necm, 33-34.

⁵⁰ Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 2/231.

hadise ile ilgili “*Deki Ey Cahiller, siz bana Allah’tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz*” ayeti nâzil olmuştur.⁵¹ Burada Velîd ve diğer Müşriklerin gerçekten Hz. Peygamber’i ikna etmeyi ümit etmeleri üzerine Kur’ân onları “cahil” olarak vasıflandırmıştır. Mekke Müşrikleri, Hz. Peygamber’in yolundan, çağrısından vaz geçmemesinin nedenini onun Araplar arasında “sözünden döndü, geri adım attı” şeklinde anılmasından korkması olarak görüyorlardı. Onların buna ürettikleri çözüm ise bir şekilde bu geri adımın Allah’ın bir emri olduğunu söylemesini önermeleri olmuştur.

4. HAKKINDA NAZİL OLAN AYETLER

Velîd b. Muğîre, hakkında doğrudan veya dolaylı birçok ayetin inzâlî nedeniyle Kur’ân-ı Kerîm’de kendisine en fazla atf yapılan Müşriklerden biridir. Birçok ayete konu olan Velîd’in muhalif tutumu, Kur’ân tarafından sert bir dille eleştirilmiştir.

Velîd’in bu detaylı, planlı söz ve eylemlerinden sonra, “*Tek olarak yarattığım o kimseyi bana bırak*”⁵² ayeti nazil olmuştur. Ayette geçen “tek” ifadesinden muradın Velîd b. Muğîre olduğu rivayetlerde geçmektedir. Buna göre onun tek başına tüm Kureys’e bedel olarak Kâbe’nin örtüsünü değiştirmesine atf yapılmıştır.⁵³

Velîd b. Muğîre yanında Kureys’ten bir grup bulunduğu halde, Hz. Peygamber’e hitaben, “*Ey Muhammed, gel bakalım biz senin taptığına tapalım sende bizim taptığımızı tap, bu işte biz ve sen ortak olalım. Şayet senin taptığın hayırlıysa biz ondan payımızı alırız, şayet bizim taptığımız hayırlıysa sen de ondan payına düşeni alırsın*” şeklinde kendi bakış açılarına göre bir teklif sunduğunda Kâfirûn suresi nazil olmuş ve kesin bir şekilde iki inancın birbirine karıştırılmayacağı belirtilmiştir.⁵⁴

Bazı Müşrikler fırsat bulunca Hz. Peygamber’e karşı kaş göz işareti yaparak onun yanında ya da arkasında alay ediyorlardı. Kaynaklarda ismi zikredilen beş kişinin bunu alışkanlık haline getirdiği, bunlardan birisinin de Velîd olduğu belirtilmiştir. Bu duruma istinaden “*Şüphesiz alaycılara karşı sana yeteriz*”⁵⁵ ayeti nazil olmuştur.

Rivayetlere göre Kalem suresi 10-14. ayetler de Velîd b. Muğîre hakkındadır.⁵⁶ Bu ayetler “*Yemin edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan söz taşıyan, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış, kaba saba bütün bunların ötesinde bir de soysuz olan kimseye mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme*”⁵⁷ meâlinde olup Velîd’in kişilik yapısını açık bir şekilde tasvir etmiştir. Ayetlerde konumundan dolayı onun iyiliği engelleyen, malına ve oğullarına güvenen, daima her şeye olumsuz bakan bir özelliğe sahip olduğuna işaret edilmiştir.

⁵¹ 39/Zümer 64.

⁵² 74/Müddesir suresi, 11.

⁵³ İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 151-152; Ebû Muhammed Abdurrahman İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru’l-Kur’ani’l-‘azîm li İbn Ebî Hâtim*, thk. Es’ad Muhammed et-Tayyib (Riyad: Nizar Mustafa el-Baz, 1998), 10/3382.

⁵⁴ Belâzurî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, 1/134; Taberî, *Tarihu’t-Taberî*, 3/2/337; Taberî, *Tefsîru’t-Taberî*, 24/662; Hâtim, *Tefsîru’l-Kur’an*, 10/3471; Watt, *Hz. Muhammed Mekke’de*, 158.

⁵⁵ 15/Hicr, 95.

⁵⁶ İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, 159.

⁵⁷ Söz konusu ayetler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Çimen, “Kur’ân’ın Anlaşılmasında Hadislerin Öneme Dair Bir İnceleme (Mustafa Öztürk’ün Kalem Suresi 10-13. Ayetleri Hakkındaki İddiaları Özelinde)”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 16 (2021), 161-195.

“Beni, yarattığım kişiyle başbaşa bırak. Ona bol mal ve gözü önünde duran oğullar verdim. Kendisine alabildiğine imkânlar sağladım. Sonra da o hırsıyla daha da artırmamı umar. Hayır, umduğu gibi olmayacak. Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı inatçıdır. Ben onu dimdik bir yokuşa sardıracağım”⁵⁸ mealindeki Müddesir suresinin 11-16. ayetlerinin de Velid b. Muğire hakkında nazil olduğu nakledilmiştir.⁵⁹ Bu ayetlerde ortaya çıkan kişilik özelliği, mala karşı hırslı ve ayetlere karşı inatçı yapıda olmasıdır. O sahip olduğu imkânlar için aynı zamanda nankör bir tutumu benimsemektedir.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber’in ısrarla Mekke’nin önde gelen Müşriklerine İslâm’ı anlatmak ve muhatabını kazanmak arzusuyla onlarla konuşurken yanına gelen Ümmü Mektûm ile ilgilenemediği için olayla ilgili Abese sûresinden ayetler nazil olmuştur.⁶⁰ Rivayetlere göre Hz. Peygamber’in bu sırada Müslüman olmasını arzuladığı, İslâm’ı ısrarla anlattığı Müşrik liderlerinden biri de Velid b. Muğire’dir.⁶¹ İlgili ayetlerde Velid hakkında “Kendini muhtaç görmeyene gelince”⁶² şeklinde bir ifade kullanılarak onun kibir sahibi olduğuna işaret edilmiştir⁶³

Velid b. Muğire her zaman Kur’ân ayetlerine karşı olumsuz ifadeler kullanmamıştır. Bazen ayetlerin özlü ifadelerinden etkilenen Velid, bu durumu şu ifadelerle dile getirmiştir: “Eğer Muhammed bu sözleri söylemişse, onun söyledikleri ne güzeldir. Eğer onun ilahı söylemişse, onun söyledikleri ne güzeldir. Sen bize onun lisanını getir.”⁶⁴ Onun bu ifadeleri hakkında “ Böyle diyerek Muhammed’i (as) tasdik etmedi ve onun getirdiklerine ittiba etmedi. Bunun üzerine gördün mü tevelli edeni/yüz çevireni ve (diliyle) biraz verip ekda edeni (simsıkı tutanı)⁶⁵ ayetleri indirilmiştir. Söz konusu ayetlerde Velid’in sözleri yeterli görülmediği gibi aynı zamanda şiddetle eleştirilmiştir. ⁶⁶

Velid b. Muğire ve arkadaşları Hz. Peygamber’e indirilenin Allah’tan olmadığını iddia etmekteydiler. Onlara göre Kur’ân ayetleri, bizzat kendi uydurması idi ya da çeşitli vesilelerle onu bir yerlerden alıntılıdığını düşünüyorlar ve ona “Ya Muhammed bu kitap Allah’tan değil sana aittir”⁶⁷ demişler, bunun üzerine de “Bu Kur’ân, Allah’tan başkası tarafından uydurulmamıştır. Fakat o kendinden öncekileri doğrulayıcı ve kitabı açıklayıcı olarak indirilmiştir. Bunda hiç şüphe yok O âlemlerin Rabbi tarafındandır”⁶⁸ mealindeki ayetler nazil olmuştur.

Bütün bu âyet ve rivayetlerden anlaşıldığı gibi Velid b. Muğire, kendisini asalet itibar ve şeref bakımından çağdaşlarından daha üstün görmektedir. En azından onun, kendisinin Hz. Muhammed’ten (as) daha üstün olduğu vehmine kapıldığı anlaşılmaktadır. Onun düşüncesine göre

⁵⁸ Konu hakkından sosyo-piskolojik deneyimler için bk. Mevlüt Erten, “el-Müddesir 11-26. Âyetlerine Sosyal Psikoloji Teorileri Çerçevesinde Bir Bakış”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 20/2 (15 Aralık 2016), 271-297.

⁵⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretu’n- nebeviyye*, 1/271; Taberî, *Tefsîru’t-Taberî*, 19/23; Süheylî, *Ravdu’l-ünuf*, 7/3/62.

⁶⁰ Detaylı bilgi için bk. İhsan Arslan, “Abese’nin Muhatabı Kimdir?”, *Diyanet İlmî Dergi* 53/2 (Nisan 2017), 41-74.

⁶¹ Belâzurî, *Ensâbü’l-eşrâf*, 1/152.

⁶² 80/ Abese, 5.

⁶³ İbn Hişâm, *es-Sîretu’n- Nebeviyye*, 1/361; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 4/220; Ali Yılmaz, “Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed’e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Haziran 2019), 82.

⁶⁴ Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 2/484; Taberî, *Tefsîru’t-Taberî*, 22/541.

⁶⁵ 53/Necm, 33-34.

⁶⁶ Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 2/484; Taberî, *Tefsîru’t-Taberî*, 22/541.

⁶⁷ Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 2/238.

⁶⁸ 10/Yunus 37.

peygamber olacak kişi zengin, güçlü ve şehrin önde gelenlerinden birisi olmalıdır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik statü bakımından kendisinden düşük gördüğü Hz. Muhammed'in şahsına peygamberliği yakıştıramamaktadır. "Bu Kur'ân iki şehrin büyüğü olan Mes'ûd es-Sekafî ya da bana indirilmeliydi"⁶⁹ ifadeleriyle bu düşüncesini dile getirmiştir. Zührûf suresinde bu ifadelerle ilgili olarak, "Bu Kur'ân iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler. Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır" buyurulmuştur.⁷⁰

Velîd b. Muğîre başta olmak üzere Mekke'nin önde gelen liderlerinin Hz. Peygamber'i yalanlamaları Hz. Peygamber'in çok ağrına gitmekteydi. Müşriklerin buna benzer sözleri onu çok üzmekteydi. "Nerdeyse kendini öldüreceksin"⁷¹ ayetiyle kendisi uyarılmış ve teselli edilmiştir.⁷²

SONUÇ

Dönemin toplumu birçok savaş ve mücadeleye girmiş olmalarına rağmen bu durum genellikle kabile ölçekli gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber'in daveti ise kabileleri birbirinden ayıran kümesel bir mücadele olmayıp davet edilecek tarafın kabilelere dağılmış bireylerden oluşan karma bir grup olmasıyla ilk ve yeni bir durumdur. Bu genel davetin, muhataplarında tepki ile karşılanması ve İslâm'la mücadeleye girişilmesi üzerine bazı isimler süreçte daha aktif bir rol alarak sıradan isimlerden daha etkin olmuşlardır. Velîd b. Muğîre de bunlardan biri olup yeni mücadele yöntemleri aramış, çözümler sunmuş ve fikir alışverişlerinde kendisine danışılan bir isim olarak temayüz etmiştir. Bu yönüyle o, Hz. Peygambere karşı yapılan muhalefetin teorisyenliğini üstlenerek sevk ve idare etmiştir.

Velîd inen ayetleri yok saymamış ya da sadece Hz. Peygamber'i kaş göz işaretleri gibi basit alaya alma yaklaşımlarında bulunmamıştır. Kur'ân ayetlerinin insanlar üzerindeki etkisini fark etmiş ve hac mevsiminden önce de bunu itiraf etmiştir. Kendisi inen ayetleri tatlı bir meyveye benzetmiştir. Esasında bu benzetmesi sadece dürüst, doğruyu söyleyen biri olmasından değil, İslâm'ın insanları etkileyen ve yayılan bir yapıya sahip olduğunu kabul ettiğindedir. Bununla birlikte Kur'ân'ın icâzî noktasında, onun Bâbil sihirlerinden bir sihir olduğunu söyleyerek olağanüstü görülen ayetlerin bilinen ve benzeri önceki toplumlarda görülen sıradan sözler olduğu algısını yerleştirmeye çalışmıştır.

Velîd'in Hz. Peygamber'le mücadelesinde, kendisinin Peygamberliğin ancak toplumun önde gelen, zengin ve güçlü kişilere has bir durum olması gerektiğine inancının en önemli etken olduğunu düşünmekteyiz. Kendisi toplumda bilinen saygı gören, nüfuzlu bir konumda olmasından dolayı bu işin ancak kendisi gibi birine layık olabileceğini bizzat ifade etmiştir. Tüm bunlar da büyüklük duygusuna ve kibirli bir kişiliğe sahip olmasına neden olmuştur.

⁶⁹ Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 1/588; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/361; Taberî, *Tefsîru't-Taberî*, 21/592; Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'an*, 10/3282; Süheylî, *Ravdu'l-ünuf*, 7/3/292; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/220.

⁷⁰ 43/Zührûf, 31-32.

⁷¹ 26/Şuarâ Suresi, 3.

Velid b. Muğire'nin Müslümanlarla mücadelesi Müşriklerin genelinin tepkilerinden farklılık arz etmektedir. Zira o, diğer pek çok Müşrik'in yaptığı gibi doğrudan şiddet uygulamamış veya fiziki saldırıda bulunmamıştır. Bu tür sıradan mücadele kalıpları yerine daha çok fikrî ve entelektüel boyuta sahip bir mücadele içerisinde olmuştur. Fiziki saldırı gerçekleştirenlerle ilişkin ayet inzali sınırlı iken Velid hakkında birçok ayet nazil olması da kendisinin toplum içerisinde sıradan biri olmadığına ve mücadelesinin İslâm'a diğerlerinininkinden daha fazla zarar verdiğiine işaret etmektedir.

Velid'in özellikle hac mevsiminde Hz. Peygamber'e karşı tüm Kureyş'i toplayarak nasıl mücadele edeceklerinin tartışması kanaatimizce önemlidir. Kendisi mutlaka bir gün bu sözlerin (ayetlerin) üstün geleceği endişesini taşımış ve bunu dile getirmiştir. Velid'i diğer Müşriklerden ayıran en önemli hususlardan biri, hac mevsiminin de bu yeni dinin Kureyş üstü hale evirilmesinde bir yol olacağını fark etmiş ve tedbirler almış olmasıdır. Nitekim ölümünden sonra yaşananlar bunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzâk, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî. *Tefsîru Abdurrezzâk*. thk. Mahmud Muhammed Abduh. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- Apak, Adem. *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumunu (Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayat)*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.
- Apak, Adem - Demircan, Adnan. *Hız. Peygamber Döneminde Müşriklerle İlişkiler*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2021.
- Arslan, İhsan. "Abese'nin Muhatabi Kimdir?" *Diyanet İlmi Dergi* 53/2 (01 Nisan 2017), 41-74. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/did/issue/34661/383124>
- Belâzurî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü'l-Eşrâf*. thk. Suheyl Zekar - Riyad Zerkeli. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1417.
- Cerrahoğlu, İsmail. "Garânik Meselesinin İstismarcıları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1-2 (01 Haziran 1981), 69-92. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auifd/issue/71553/1151436>
- Çimen, Fatih. "Kur'an'ın Anlaşılmasında Hadislerin Öneme Dair Bir İnceleme (Mustafa Öztürk'ün Kalem Suresi 10-13. Ayetleri Hakkındaki İddiaları Özelinde)". *Amasya İlahiyat Dergisi* 16 (2021), 161-195.
- Erten, Mevlüt. "el-Müddessir 11-26. Âyetlerine Sosyal Psikoloji Teorileri Çerçevesinde Bir Bakış". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 20/2 (15 Aralık 2016), 271-297. <https://doi.org/10.18505/cuid.274304>
- Ezrakî, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Muhammed el-. *Ahbâru Mekke ve mâ Cae fihâ mine'l-Âsâr*. thk. Rüşdî es-Sâlih Melhas. 2 Cilt. Beyrut: Daru'l-Endülis, ts.
- Fayda, Mustafa. *Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2020.
- Fayda, Mustafa. "Velîd b. Muğîre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/33-34. İstanbul: TDV Yayınları, ts.
- Gür, Rıdvan. "Mahzumoğullarının Mekke İçerisindeki Konumu". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (01 Haziran 2015), 95-107. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduifd/issue/48319/611714>
- Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman İbn Ebî. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-'azîm li İbn Ebî Hâtim*. thk. . Es'ad Muhammed et-Tayyib. 10 Cilt. Riyad: Nizar Mustafa el-Baz, 1998.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber el-Kurtubî. *el-İstîâb fî Ma'rifeti Ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1992.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Eyyûb el-Hımyerî. *es-Sîretu'n- Nebeviyye*. thk. Mustafa es-Seka vd. 2 Cilt. Kahire: Şirketün mektebeh ve Matbaatu Mustafa el-bâbî el-Halebî ve evlâdihî, 1955.
- İbn İshâk, Muhammed İshâk b. Yesâr. *Sîretu İbn İshâk*. thk. Süheyl Zekkar. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1978.

- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer (774/1373). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Ali Şiri. Beyrut, 1988.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-Maârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Mısır Genel Kitap Heyeti, 1992.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö 230/845). *Kitabu't-Tabakâtü'l-Kübra*. 9 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001.
- İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-Târîh*. thk. Ömer Abdusselam Tedmuri. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1997.
- İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed. *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti Sahâbe*. thk. Ali Muhammed el-Muavviz - Âdil Ahmed Abdulmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.
- Kapar, Mehmet Ali. "Mahzûm (benî Mahzûm)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/402-403. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Kara, Cahid. "Klasik Kaynaklarda İslâm Muhalifleri Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi: Ebû Cehîl (ebû'l-Hakem Amr B. Hişâm) Örneği". *İSTEM* 21 (01 Aralık 2013), 125-147. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/istem/issue/26548/279573>
- Süheyli, Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-. *er-Ravdu'l-Ünuf fi Şerhi'sSîreti'n-Nebeviyye*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1412.
- Süleyman, Mukâtil b. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullah Mahmud. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 1453.
- Şimşek, Mehmet. "İslamî Tebliğ Sürecinde Mahzûmoğulları –Kabilevî ve Bireysel Duruş Açısından Bir Değerlendirme–". *Akademik Siyer Dergisi* 6 (30 Haziran 2022), 93-110. <https://doi.org/10.47169/samer.1057610>
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Tefsîru't-Taberî Câmî'u'l-Beyân an Tevîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2000.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir (ö 310/923). *Tarihu't-Taberî Tarihu'r-Rusul ve'l-Mülûk*. thk. Ebu'l-Fadl İbrahim Muhammed. 11 Cilt. Kahire: Daru'l-Maarif bi Mısır, ts.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer. *Kitâbu'l-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1409.
- Watt, W. Montgomery. *Hız. Muhammed Mekke'de*. çev. Süleyman Kalkan. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016.
- Yılmaz, Ali. "Mekkelî Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (29 Haziran 2019), 59-89. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/k7auifd/issue/46532/558882>
- Yüksel, Mücahit. "Kureys'in Batınlarından Benî Mahzûm ve Tarihî Süreçteki Konumu". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 13 (2022), 35-60.